

DOI: <https://doi.org/10.54937/2026.9788056112410.49-55>

VŠEOBECNÝ ZÁKLADNÝ PRÍJEM A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ: MEDZI PATERNALIZMOM A AUTONÓMIOU

UNIVERSAL BASIC INCOME AND HUMAN DIGNITY: BETWEEN PATERNALISM AND AUTONOMY

MIROSLAV ČECH

*Katedra Etiky a Estetiky, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Štefánikova
trieda 67, 949 01 Nitra, Slovenská republika*
Email: miroslav.cech@ukf.sk
ORCID iD: 0009-0003-5939-7612 <https://orcid.org/0009-0003-5939-7612>

ABSTRAKT

Otázka vzťahu medzi dôstojnosťou, paternalizmom a autonómiou tvorí jadro tejto filozoficko-etickej analýzy. Príspevok skúma, do akej miery možno koncepciu všeobecného základného príjmu chápať ako eticky prijateľnejšiu alternatívu k paternalistickým formám sociálnej politiky, ktoré podmieňujú pomoc štátu splnením určitých kritérií. Na teoretickej úrovni vychádza z filozofických koncepcií dôstojnosti a autonómie a ich aplikácie na otázky sociálnej spravodlivosti. Argumentuje, že paternalistický prístup, založený na kontrole a podmienkach, môže viesť k strate autonómie a k narušeniu dôstojnosti príjemcov sociálnej podpory. Naopak, všeobecný základný príjem možno chápať ako prejav dôvery v jednotlivca a ako prostriedok, ktorý umožňuje reálnu slobodu konať podľa vlastných hodnôt bez ekonomického donútenia. Záver poukazuje na potrebu prehodnotiť morálne základy sociálneho štátu a hľadá rovnováhu medzi spoločenskou zodpovednosťou, solidaritou a autonómiou človeka.

Kľúčové slová: *dôstojnosť, pozitívna sloboda, autonómia, paternalizmus, všeobecný základný príjem*

ABSTRACT

The question of the relationship between dignity, paternalism and autonomy forms the core of this philosophical and ethical analysis. The paper examines to what extent the concept of Universal Basic Income can be understood as an ethically more acceptable alternative to paternalistic forms of social policy that condition state assistance on the fulfilment of specific criteria. On the theoretical level, it draws on philosophical concepts of dignity and autonomy and their application to issues of social justice. It argues that a paternalistic approach based on control and conditionality may lead to the loss of autonomy and to the violation of the dignity of welfare recipients. Conversely, UBI can be understood as an expression of trust in the individual and as a means of enabling real freedom to act according to one's own values without economic coercion. The conclusion points to the need to reconsider the moral foundations of the welfare state and seeks a balance between social responsibility, solidarity and individual autonomy.

Keywords: *dignity, positive freedom, autonomy, paternalism, universal basic income*

ÚVOD

Súčasná diskusia o podobe sociálneho štátu čoraz intenzívnejšie akcentujú otázku, do akej miery môžu moderné sociálne politiky rešpektovať dôstojnosť človeka a zároveň zachovávať funkčné mechanizmy solidarity a spoločenskej zodpovednosti. V centre týchto úvah stojí napätie medzi paternalistickými¹ prístupmi, ktoré podmieňujú poskytovanie sociálnej pomoci kontrolou a dohľadom, a koncepciou autonómie, ktorá vníma jednotlivca ako morálne kompetentného aktéra schopného rozhodovať o vlastnom živote. V tomto kontexte sa objavuje model všeobecného základného príjmu, ktorý je prezentovaný ako nástroj posilnenia osobnej slobody a odstránenia stigmatizujúcich prvkov tradičných sociálnych systémov. Predmetom tohto príspevku je filozoficko-etická analýza vzťahu medzi dôstojnosťou, paternalizmom a autonómiou v kontexte sociálnej politiky, so zameraním na otázku, či všeobecný základný príjem môže predstavovať vhodnejšiu alternatívu k podmieneným formám sociálnej podpory. Príspevok vychádza z koncepcií pozitívnej slobody, reálnej autonómie a materiálnych predpokladov dôstojnosti², ako aj z kritických argumentov namierených proti idei bezpodmienečného príjmu. Cieľom je ukázať, že diskusia o všeobecnom základnom príjme presahuje ráme ekonomickej racionality a dotýka sa samotných normatívnych východísk sociálneho poriadku, vrátane otázky dôvery v občana, miery kontroly zo strany štátu a predstáv o tom, čo tvorí jadro ľudskej dôstojnosti v podmienkach moderných spoločností.

1. AUTONÓMIA AKO PREDKPOKLAD SLOBODY V KONTEXTE VZP

Filozofická rovina diskusie o VZP³ zdôrazňuje predovšetkým otázku ľudskej dôstojnosti a autonómie. V tomto rámci vystupuje všeobecný základný príjem ako potenciálne zásadný impulz k prehodnoteniu tradičného chápania práce a jej úlohy v ľudskom živote. Doterajší model, v ktorom je človek existenčne závislý od pracovnej aktivity, môže byť nahradený usporiadaním, v ktorom sa práca stáva skôr dobrovoľne zvolenou sférou seberealizácie než nevyhnutným prostriedkom prežitia. Takéto chápanie posilňuje pozitívnu slobodu jednotlivca, jeho voľby prestávajú byť diktované ekonomickým tlakom a sú formované predovšetkým vnútornými hodnotami, záujmami a preferenciami.

Götz W. Werner [1] opisuje v tejto súvislosti VZP ako príležitosť k emancipácii: „*ak sa všeobecný základný príjem zavedie, budú niektorí spočiatku preťažení vytvoreným priestorom na seberealizáciu, ktorý treba využiť, ba manažovať. Využívanie možností na seberealizáciu a preberanie zodpovednosti za svoj život je však jediný spôsob, ako skutočne dospieť a stať sa človekom. Pretože ľuďmi ešte nie sme, ľuďmi sa iba stávame. Slobodný človek však vie nielen rozhodovať, ale i konať a iniciatívne zasahovať do chodu sveta. Slobodný človek vie a chce prevziať zodpovednosť za stav svojho okolia – hospodársky, ekologicky a sociálne.*“ [1 s. 122] Wernerova myšlienka nesie jasný odkaz, že základný príjem nemožno chápať iba ako finančnú podporu, ale ako podnet k osobnému rastu, k rozvoju autonómie a k väčšej zodpovednosti za vlastný život. Ak spoločnosť ponúkne ľuďom väčší priestor⁴ slobody, mala by zároveň vytvárať aj podmienky, v ktorých je možné túto slobodu skutočne rozvíjať – či už prostredníctvom vzdelania, kultúrnych podnetov alebo občianskej participácie. Len tak sa môže novonadobudnutý priestor možností premeniť na zmysluplné a tvorivé jednanie jednotlivcov.

---

1 Paternalizmus v sociálnej politike označuje mechanizmy, ktorými štát obmedzuje autonómiu jednotlivca s odôvodnením, že tak koná „v jeho najlepšom záujme“. Typickými prejavmi sú podmienenie pomoci pracovnou aktivitou, dohľad úradov či sankčné nástroje v režimoch sociálnej podpory.

2 Materiálne predpoklady dôstojnosti zdôrazňujú, že autonómia nie je uskutočniteľná bez minimálneho ekonomického základu, ktorý chráni jednotlivca pred závislosťou od svojvôle iných. Túto požiadavku artikulujú najmä autori republikánskej orientácie [4 s. 120].

3 Všeobecný základný príjem, ďalej ako skratka VZP.

4 Standing, TEDx Talks Prague, 2016 „Chceme predsa vytvoriť lepšiu spoločnosť. Základný príjem by podporil bezpečnosť a umožnil by nám väčší pocit kontroly nad naším časom. Potrebujeme politiku času pre 21. storočie. Musíme umožniť ľuďom, aby cítili, že majú kontrolu nad svojím časom.“ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=nnYhZCUYOxs>

2. PATERNALIZMUS V SÚČASNÝCH SOCIÁLNYCH SYSTÉMOCH

Paternalizmus možno v základnom zmysle definovať ako intervenciu do autonómnych rozhodnutí jednotlivca, motivovanú presvedčením, že takýto zásah je v jeho najlepšom záujme. V oblasti sociálnej politiky sa tento koncept prejavuje prostredníctvom regulačných mechanizmov, ktoré podmieňujú prístup k verejným zdrojom plnením administratívne či behaviorálne stanovených kritérií. Takéto podmienenie však nie je iba technickým nástrojom riadenia systému, ale nesie v sebe aj významný normatívny náboj, ktorý ovplyvňuje spôsob, akým spoločnosť koncipuje vzťah medzi jednotlivcom a štátom.

Podmienenie sociálnych dávok napríklad aktivitou, testovaním príjmu alebo majetku je prejavom tejto paternalistickej logiky. Nejde pritom o neutrálne administratívne opatrenia; sú artikuláciou normatívnej predstavy o tom, aké správanie je považované za legitímne a aké za odchýlku od spoločensky očakávaných noriem. Takto formulované podmienky zároveň reprodukovujú hodnotovú hierarchiu⁵, v ktorej je pracovná činnosť interpretovaná ako základný predpoklad morálnej hodnoty jednotlivca. Etickým problémom je, že tento model implicitne rozlišuje medzi „zaslúžilými“ a „nezaslúžilými“ príjemcami, čím prispieva k stigmatizácii tých, ktorí nedokážu splniť požadované kritériá.

Jedným z najvýraznejších etických nedostatkov paternalizmu je narušenie autonómie jednotlivca. Ten sa v systéme podmienenej pomoci ocitá v asymetrickom postavení, v ktorom jeho konanie podlieha hodnotiacim mechanizmom štátu. Paternalistické intervencie majú preto nielen praktické, ale aj psychologické a symbolické dôsledky, príjemca môže byť vnímaný ako neschopný, nespoľahlivý alebo s absentujúcou morálkou. Takáto externalizácia hodnotenia prispieva k vytváraniu sociálnej identity založenej na závislosti od inštitúcií, čo niektorí teoretici označujú ako formu „byrokratickej heteronómie.“⁶

V kontexte premeny pracovného trhu, nárastu prekarizácie⁷ a automatizačných trendov sa paternalistický model sociálnej politiky javí čoraz menej adekvátny. Podmienky, ktoré boli historicky koncipované ako nástroj motivácie k práci, strácajú svoju opodstatnenosť v prostredí, kde pracovné príležitosti nie sú rovnomerne dostupné a ekonomická neistota⁸ sa stáva štrukturálnym znakom spoločnosti. Paternalizmus tak nezriedka nereflektuje reálne možnosti jednotlivcov a môže prispievať k ich ďalšiemu sociálnemu znevýhodneniu.

Zavedenie všeobecného základného príjmu by si nepochybne vyžadovalo rozsiahlu transformáciu fiškálnej architektúry štátu, ako aj precízne nastavenie podporných mechanizmov, ktoré by podporovali vzdelávanie, celoživotný rozvoj a dobrovoľnú participáciu na trhu práce. Napriek týmto nárokom však jeho reformačný potenciál nemožno podceňovať. VZP by mohol nahradiť rozsiahlu fragmentárnu štruktúru existujúcich sociálnych dávok jednotným a prehľadným systémom, čím by sa odstránila značná časť administratívnej záťaže a s ňou spätých paternalistických kontrolných mechanizmov, ktoré dnes podmieňujú prístup k sociálnej podpore.

Okrem toho by VZP predstavoval adekvátnu reakciu na technologickú transformáciu pracovného trhu, ktorú urýchľuje automatizácia a robotizácia. Ako uvádza Steven Pinker [2 s. 144], *„Mnoho pracovných činností, ktoré preberú roboty, sú totiž také, ktoré ľudia vykonávajú neradi. Prínosom by tak mohla byť*

---

5 Hodnotová hierarchia tu označuje implicitné normatívne hodnotenie jednotlivcov na základe ich pracovnej aktivity, ktoré vychádza z tradície protestantskej etiky práce.

6 Pojem sa tu používa na označenie straty kontroly nad vlastným životom v dôsledku byrokratických požiadaviek, označuje stav, v ktorom jednotlivec koná podľa pravidiel určených vonkajšou autoritou.

7 Prekariát označuje sociálnu triedu alebo skupinu pracovníkov charakterizovaných nestabilnými, krátkodobými, nízko platenými a často neštandardnými formami práce, ktoré neposkytujú dostatočné sociálne zabezpečenie ani priestor na dlhodobé plánovanie života. Pojem preslávil profesor Guy Standing, ktorý ním označuje rastúcu skupinu ľudí žijúcich v chronickej neistote. Na Slovensku je v tomto kontexte často používaný pojem „pracujúca chudoba“.

8 „Chronická neistota je zlá ako sama o sebe, tak aj z inštrumentálneho hľadiska, keďže narušuje rozvoj schopností a osobnosti všeobecne. Pokiaľ sa na tomto zhodneme, nutne potrebujeme stratégiu pre zaistenie základnej istoty. Prekariát je nestabilný práve vinou systémovej neistoty.“ [7 s. 258]

*vyššia produktivita práce, bezpečnosť pracujúcich, ktorí tiež získajú viac času pre seba. Ak by sa tieto podmienky dali zabezpečiť pre celé ľudstvo, bolo by to priam požehnanie.*⁹

V tejto perspektíve VZP neznamená iba fiškálnu či sociálnu inováciu, ale aj významný posun od paternalisticky orientovaných režimov pomoci k modelu, ktorý kladie dôraz na autonómiu jednotlivca a rovnosť prístupu k zdrojom v podmienkach meniaceho sa sveta práce.

3. ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ AKO NORMATÍVNY ZÁKLAD VZP

Koncept ľudskej dôstojnosti predstavuje jedno z ústredných normatívnych východísk pri hodnotení sociálnych politík v moderných demokratických štátoch. Je neoddeliteľne spojený s predstavou, že každá ľudská bytosť má vrodenu hodnotu, ktorá nesmie byť podmienená ekonomickou výkonnosťou či sociálnym statusom. V tejto perspektíve dôstojnosť plní funkciu normatívneho kritéria, prostredníctvom ktorého môžeme posudzovať, či sociálny systém podporuje autonómiu jednotlivca alebo naopak reprodukuje jeho závislosť od inštitucionálnej moci.

Technologické a ekonomické zmeny posledných desaťročí ukazujú, že tradičný pracovný trh prestáva plniť svoju redistributívnu funkciu. Rutger Bregman [3 s. 183] v tejto súvislosti upozorňuje, že *„čím bude naša spoločnosť bohatšia, tým bude pracovný trh menej efektívny v prerozdeľovaní bohatstva. Ak si chceme naďalej užívať výdobytky techniky, ostáva nám len jediná možnosť a tou je prerozdelenie. Masívne prerozdelenie.*“ Tento konštatovaný posun jasne ukazuje, že zachovanie ľudskej dôstojnosti si v podmienkach technologickej automatizácie vyžaduje nové inštitucionálne formy, ktoré zabezpečia stabilitu materiálnych podmienok pre autonómny život.

Dôležitou súčasťou diskusie o dôstojnosti je zároveň reflexia chudoby ako prekážky autonómie. Bregman pripomína starší, no stále aktuálny výrok Samuela Johnsona, podľa ktorého *„chudoba je veľkým nepriateľom ľudského šťastia, berie slobodu a spôsobuje, že niektoré cnosti sú nerealizovateľné a iné extrémne náročné.*“ [3 s. 71] Dodáva, že Johnson presne vystihol, že chudoba je predovšetkým nedostatkom zdrojov, nie morálneho charakteru. V tejto optike predstavuje všeobecný základný príjem prostriedok na odstránenie existenčného tlaku¹⁰, ktorý človeka pripravuje o jeho schopnosť konať v súlade s vlastnými hodnotami a tým priamo podkopáva jeho dôstojnosť. *„Základný príjem je myšlienka, ktorá si kladie za cieľ odstrániť chudobu. Z pohľadu republikánskej tradície však táto snaha vyplýva z presvedčenia, že odstránenie chudoby zabezpečením materiálnej existencie všetkým občanom predstavuje nevyhnutnú podmienku pre uplatnenie slobody. Prekonať chudobu je nevyhnutné na to, aby bol človek postavený na roveň inému. Presnejšie povedané, aby sa ich rovnosť zakladala na recipročnej slobode. Zaručená existencia je preto základným predpokladom vzájomného uznania 24 slobody*“ argumentuje Raventós [4 s. 120] vo svojej knihe *Materiálni podmienky svobody*.

Významný teoretický podnet do tejto diskusie prináša aj Martin Brabec [5 s. 123], ktorý v súvislosti s problematikou pracovnej participácie upozorňuje na potrebu prehodnotiť tradičné chápanie boja proti nezamestnanosti. Vo svojej knihe *Emancipace a útlak* uvádza, že *„motívom boja proti nezamestnanosti nie je pracovný fetišizmus (posadnutosť každého nejako zamestnať), ale záujem poskytnúť každej osobe možnosť prijať takú výnosnú činnosť, v ktorej nájde uznanie a seberealizáciu – a k tomu nám napomôže základný príjem.*“ Tento argument je mimoriadne dôležitý, pretože odmieta paternalistický predpoklad, že človeka treba primäť k akejkoľvek práci. Naopak, Brabec zdôrazňuje, že dôstojnosť nie je spätá s povinnosťou pracovať, ale s možnosťou pracovať v takej oblasti, ktorá umožňuje sebatpotvrdenie a autentickú realizáciu osobného potenciálu.

Brabec zároveň upozorňuje, že všeobecný základný príjem pomáha eliminovať jednu zo systémových nerovností súčasného sociálneho štátu: *„základný príjem umožní tiež vyhnúť sa pasci chudoby a neza-*

---

9 Autorov optimizmus vychádza z toho, že technologická zmena môže mať pozitívne etické dôsledky iba vtedy, ak spoločnosť zabezpečí spravodlivé prerozdelenie jej výhod. V opačnom prípade automatizácia prehľbuje nerovnosti a ohrozuje sociálnu súdržnosť.

10 Existenčný tlak označuje stav, keď je rozhodovanie jednotlivca determinované zabezpečením základných životných potrieb, čo obmedzuje jeho reálnu autonómiu.

*mestnanosti*¹¹, ku ktorej veľmi často dochádza pri dnešnom vyplácaní sociálnych dávok, ktoré sú podmienené.“ [5 s. 123] Podmienené dávky, teda paternalistická kontrola vytvárajú mechanizmus, v ktorom jednotlivец stráca motiváciu zlepšovať svoju situáciu, pretože akýkoľvek dodatočný príjem znamená stratu nároku na podporu. VZP tento paradox odstraňuje a tým posilňuje dôstojnosť, keďže človek nie je penalizovaný za vlastnú iniciatívu.

Dôstojnosť však nemožno chápať iba sekulárne alebo ekonomicky; má aj hlboký eticko-náboženský rozmer. Tomáš Sedláček [6 s. 123] tento aspekt vystihuje v pasáži, ktorá tematizuje etiku nakladania s majetkom: „s nadbytočným majetkom by mal jeho správca zaobchádzať rozumne, striedmo a eticky. Nemal by ho používať na hromadenie statkov na zemi, ani ho uschovávať v pozemských inštitúciách, mal by ho „investovať“ do dobrých skutkov pomáhajúcich trpiacim bližným.“¹² Tento výrok možno chápať ako výraz deontologického poňatia morálnej povinnosti solidarity, v ktorom sa etické záväzky voči druhým neodvodzujú od ich zásluh či sociálneho statusu, ale od samotnej skutočnosti, že sú nositeľmi dôstojnosti. V širšom zmysle ide o aplikáciu kategorického imperatívu v sociálnej oblasti, konať tak, aby nikto nebol ponechaný v podmienkach, ktoré by narúšali jeho schopnosť viesť autonómny a dôstojný život, a zabezpečiť, aby základné materiálne predpoklady pre sebarealizáciu boli dostupné každému bez výnimky.

Z tohto uhla pohľadu možno VZP chápať ako systémový mechanizmus, ktorý podporuje dôstojnosť dvomi spôsobmi: 1) odstraňuje ponížujúce prvky paternalizmu, keďže nevyžaduje dokazovanie zásluživosti, kontrolu správania ani sankcie, a 2) zabezpečuje materiálne podmienky autonómie, ktoré umožňujú jednotlivcovi konať v zhode s vlastnými hodnotami a tým naplňať svoju ľudskú dôstojnosť.

Všeobecný základný príjem tak nadobúda charakter normatívnej inštitúcie, ktorá spája rovnosť uznania, individuálnu slobodu a sociálnu solidaritu. V opozícii voči paternalistickým modelom sociálnej pomoci predstavuje VZP paradigmatický posun od dohľadu a kontroly k dôvere a uznaniu, čo je v pluralitnej demokratickej spoločnosti mimoriadne významným etickým krokom.

ZÁVER

Všeobecný základný príjem otvára priestor pre zásadné prehodnotenie normatívnych základov sociálneho štátu. Jeho potenciál nespočíva iba v technickej zmene distribučných mechanizmov, ale predovšetkým v presune morálneho ťažiska od kontroly a podmieňovania k uznaniu a dôvere v jednotlivca. VZP predstavuje model, ktorý odmieta chápať človeka ako objekt sociálnej administrácie a namiesto toho ho situuje do pozície autonómneho aktéra schopného určovať smer vlastného života bez existenčného nátlaku. Eliminácia podmienenosti a paternalistických zásahov nie je len organizačnou úpravou systému, ale zásadnou etickou voľbou. Ide o rozhodnutie poskytovať podporu spôsobom, ktorý rešpektuje morálnu integritu osoby.

Súčasná spoločnosť čelí čoraz zreteľnejšiemu napätiu medzi technologickým pokrokom a sociálnou realitou, v ktorej tradičné väzby medzi prácou, príjmom a spoločenským uznaním prestávajú byť funkčné. VZP ponúka alternatívny rámec, ktorý dokáže reagovať na tieto zmeny bez toho, aby reprodukoval stigma, neistotu a závislosť, ktoré sprevádzajú podmienené formy pomoci. Poskytuje jednotlivcovi stabilné materiálne východisko, vďaka ktorému môže slobodne rozvíjať svoje schopnosti, formovať svoje životné projekty a zapájať sa do spoločenského života spôsobom, ktorý nie je určený prinútením, ale autentickou voľbou. V tomto zmysle VZP neposilňuje len individuálnu slobodu, ale zároveň podporuje vznik spoločenského prostredia založeného na rovnosti, inklúzii a vzájomnom uznaní.

Z etického hľadiska predstavuje všeobecný základný príjem snahu zosúladiť sociálnu politiku s princípmi dôstojnosti, solidarity a autonómie. Ukazuje, že sociálny štát môže plniť svoju funkciu aj bez toho, aby podmieňoval podporu kontrolou či sankciami, a že dôvera v jednotlivca môže byť silnejším zdrojom spoločenskej stability než akékoľvek disciplinárne opatrenia. V tomto kontexte možno požia-

---

¹¹ Pascou chudoby sa označuje situácia, keď marginalizovaní strácajú motiváciu vstúpiť na trh práce, pretože získanie nízkeho príjmu vedie k strate sociálnych dávok; výsledkom je paradoxne nižší príjem ako pred nástupom do práce.

¹² Sedláčekova interpretácia vychádza z kresťanskej sociálnej tradície, ktorá chápe majetok ako zverený prostriedok, viazaný na morálnu povinnosť solidarity a dobročinnosti.

davku po zavedení VZP chápať ako to pomenoval profesor Standing [8 s. 27]: „základný príjem možno teda chápať ako spoločenskú dividendu vyplácanú z kolektívneho bohatstva spoločnosti, ktoré vytvorili a udržiavali naši predkovia, a ako spoločný výnos zo zdrojov a statkov patriacich všetkým. Toto zdôvodnenie podporuje základný príjem ako otázku sociálnej spravodlivosti, nie ako reakciu na chudobu ako takú, a kontrastuje so systémom nárokov založených na priamych príspevkoch, ktorý sa rozvinul v systémoch sociálneho poistenia v 19. a 20. storočí.“

Budúca diskusia o VZP by sa preto nemala obmedziť len na jeho ekonomickú realizovateľnosť, ale mala by sa sústrediť na otázku, aký druh spoločenského poriadku chceme budovať. Ak je cieľom spoločnosť, ktorá rešpektuje inherentnú hodnotu každého človeka, potom VZP predstavuje významný krok týmto smerom.

V tejto súvislosti nadobúda osobitnú naliehavosť aj problém technologickej nezamestnanosti, ktorý sa čoraz výraznejšie prejavuje ako dôsledok automatizácie, robotizácie a nástupu umelej inteligencie. Tieto procesy nevedú len k zániku konkrétnych pracovných miest, ale signalizujú hlbokú paradigmatickú transformáciu¹³ práce ako takej. Ako upozorňuje Ford [9], súčasný model technologického rozvoja vedie k situácii, v ktorej úzke skupiny vlastníkov kapitálu profitujú z automatizácie, zatiaľ čo veľké segmenty spoločnosti čelia strate pracovných príležitostí¹⁴ a rastúcej príjmovej nerovnosti. Takýto vývoj nie je dlhodobo udržateľný, pretože podkopáva sociálnu kohéziu aj stabilitu ekonomického systému. Zároveň otvára etickú otázku, ako zabezpečiť spravodlivý¹⁵ prechod pre tých, ktorí prácu strácajú, a ako narábať s kolektívnym technologickým bohatstvom, aby sa nestalo zdrojom ešte väčšej nerovnosti, ale spoločenského prospechu.

V rastúcej ekonomike sa tradičný pracovný trh stáva čoraz menej efektívnym mechanizmom prerozdelenia bohatstva, čo nevyhnutne vedie k potrebe rozsiahlejšieho a spravodlivejšieho prerozdelenia. Inak povedané, ak chceme zachovať dynamiku pokroku, spoločnosť musí vytvoriť mechanizmy, ktoré umožnia, aby výhody technologickej inovácie neboli kumulované len v rukách niekoľkých jednotlivcov, ale aby podporovali rozvoj celej komunity. VZP je v tomto zmysle reakciou na systém, ktorý sa pri nerovnom rozložení technologických výhod stáva autodeštruktívnym.

Tradičné sociálne mechanizmy, založené na redistribúcii prostredníctvom zamestnania, strácajú v tomto prostredí svoju efektívnosť a prestávajú plniť úlohu zdroja príjmu, uznania a identity. VZP v tomto kontexte predstavuje normatívne koherentnú odpoveď na túto civilizačnú výzvu, poskytuje stabilný príjem nezávislý od dostupnosti pracovných miest a vytvára rámec, v ktorom môže jednotlivec udržiavať autonómiu a dôstojnosť aj v podmienkach, keď tradičný trh práce prestáva byť centrálnym pilierom sociálneho zabezpečenia.

Technologická nezamestnanosť tak neoslabuje etickú opodstatnenosť VZP – naopak, robí ju ešte aktuálnejšou. Ak chceme vybudovať spoločnosť, ktorá dokáže premýšľať o práci, solidarite a spravodlivosti v intenciách 21. storočia, je nevyhnutné prijať také mechanizmy, ktoré rešpektujú meniacu sa povahu ľudskej práce a zároveň chránia autonómiu jednotlivca bez ohľadu na jeho ekonomickú uplatniteľnosť. Všeobecný základný príjem je koncept, ktorý tieto požiadavky spĺňa a dokáže poskytnúť eticky udržateľnú odpoveď na výzvy technologicky premenenej spoločnosti.

---

13 Pojem označuje zmenu nielen vo forme a obsahu pracovných činností, ale aj v spoločenskej funkcii práce ako zdroja identity, uznania a sociálneho začlenenia.

14 Ford upozorňuje, že technologický pokrok má tendenciu koncentrovať ekonomické výhody u vlastníkov kapitálu, čím posilňuje nerovnosť, ak nie je sprevádzaný účinnými sociálnymi politikami.

15 Milton Friedman [10 s. 151] si vo svojej knihe kladie otázku: „Ak je to, čo ľudia dostávajú určené spravodlivosťou, kto rozhodne, čo je spravodlivé?... Spravodlivosť nie je objektívne určený pojem, pokiaľ sa odchyľuje od identity. Určenie „spravodlivosti“ rovnako ako „potrieb“ záleží na individuálnom pohľade.“

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] WERNER, G.W. 2012. Príjem pre všetkých. Bratislava: Futurum, 2012. 263 s. ISBN 978-80-970988-1-0.
- [2] PINKER, S. 2019. Buď svetlo: Obhajoba rozumu, vedy, humanizmu a pokroku. Bratislava: Vydavateľstvo Tatran, 2019. 648 s. ISBN 978-80-222-1019-5.
- [3] BREGMAN, R. 2021. Utópia pre realistov: Ako vytvoriť ideálny svet. Bratislava: N Press, 2021. 270 s. ISBN 978-80-8230-028-7.
- [4] RAVENTÓS, D. 2014. Materiální podmínky svobody. Praha: Rubato, 2014. 232 s. ISBN 978-80-87705-20-9.
- [5] BRABEC, M. 2025. Emancipace a útlak. Praha: Filosofia, Filosofický ústav AV ČR, 2025. 185 s. ISBN 978-80-7007-789-4.
- [6] SEDLÁČEK, T. 2009. Ekonomie dobra a zla. Praha: 65. Pole, 2009. 269 s. ISBN 978-80-903944-3-8.
- [7] STANDING, G. 2018. Prekariát: Nová nebezpečná třída. Praha: Rubato, 2018. 298 s. ISBN 978-80-87705-64-3.
- [8] STANDING, G. 2017. Basic Income: and how we can make it happen. Milton Keynes UK: A Pelican introduction, an imprint of Penguin Books, 2017. ISBN 978-0-141-98548-0.
- [9] FORD, M. 2015. Roboti nastupují. Automatizace, umělá inteligence a hrozba budoucnosti bez práce. Praha: Rybka Publishers, 2017. 384 s. ISBN 978-80-87950-463.
- [10] FRIEDMAN, M; FRIEDMAN R.D. 2020. Svoboda Volby. Praha: Liberální institut, 2020. 336 s. ISBN 978-80-86389-66-0.